

Ю.Б. Яценко

ПРІОРИТЕТНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ХРОНІЧНИХ НЕІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»,
м. Київ, Україна

Мета – висвітлити пріоритетні напрямки боротьби з неінфекційними захворюваннями.

Методи: інформаційно-аналітичний, порівняльний та систематичний аналіз.

Результати. Вирішення проблеми хронічних неінфекційних захворювань, які викликаються не лише біомедичними, але й поведінковими, середовищними, соціальними та економічними чинниками, потребує передусім зміни парадигм у сфері охорони здоров'я. Дієвим кроком для переходу хворобоцентричної парадигми у сфері охорони здоров'я в напрямку превентивної медицини є впровадження сучасної інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням щодо підвищення медико-санітарної грамотності.

Висновки. Профілактичний напрям боротьби з неінфекційними хворобами має базуватися на комунікаційній кампанії до якої слід залучити громадські організації та немедичні установи, організації масових скринінгових програм у цільових групах населення, формуванні звички до здорового способу життя і переорієнтації охорони здоров'я на роботу зі здоровими людьми.

Ключові слова: хронічні неінфекційні захворювання, профілактика, здоровий спосіб життя, інформаційно-роз'яснювальна робота.

Вступ

Актуальною проблемою світового рівня у XXI ст. є значна поширеність хронічних неінфекційних захворювань, серед яких найбільшу питому вагу займають хвороби системи кровообігу, злякисні новоутворення, хронічні обструктивні хвороби легень, цукровий діабет. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, серед 36 млн людей, які щорічно помирають від хронічних неінфекційних захворювань, 14 млн становлять особи віком до 70 років. Тому ці випадки смертей розглядаються як передчасні і значною мірою як такі, що можна попередити [1].

На сьогодні в Україні залишаються невирішеними питання системи громадського здоров'я, не створюються умови для забезпечення здорового способу життя широких верств населення. У суспільстві зберігається споживацьке ставлення до власного здоров'я, не формуються відповідальність і мотивація щодо його збереження та зміцнення, особливо серед дітей та молоді. Це негативно впливає на перебіг виконання поставлених завдань реформування системи охорони здоров'я [4].

Мета роботи – висвітлити пріоритетні напрямки боротьби з неінфекційними захворюваннями.

Методи: інформаційно-аналітичний, порівняльний та систематичний аналіз.

Результати дослідження та їх обговорення

Вирішення проблеми хронічних неінфекційних захворювань, які викликаються не лише біомедичними, але й поведінковими, середовищними, соціальними та економічними чинниками, потребує передусім зміни парадигм у сфері охорони здоров'я. На сьогодні сучасна стратегія охорони здоров'я фокусується на створенні нових лікарських форм і засобів, розробці високотехнологічних медичних технологій, спрямованих на боротьбу із хворобами на різних стадіях їх розвитку.

Альтернативою поширеної на сьогодні хворобоцентричної парадигми у сфері охорони здоров'я є стратегія, спрямована на попередження захворювань, мінімізацію чинників ризику їх розвитку, зміцнення здоров'я та благополуччя населення.

Чинними наказами Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України регламентовано, що профілактичний напрям у сфері охорони здоров'я забезпечують мережі центрів здоров'я та первинної ланки надання медичної допомоги [2, 3].

Згідно з наказом МОЗ України від 23.02.2012 р. № 131 «Примірне положення про центр первинної медичної (медико-санітарної) допомоги», предметом діяльності центрів первинної медичної допомоги є:

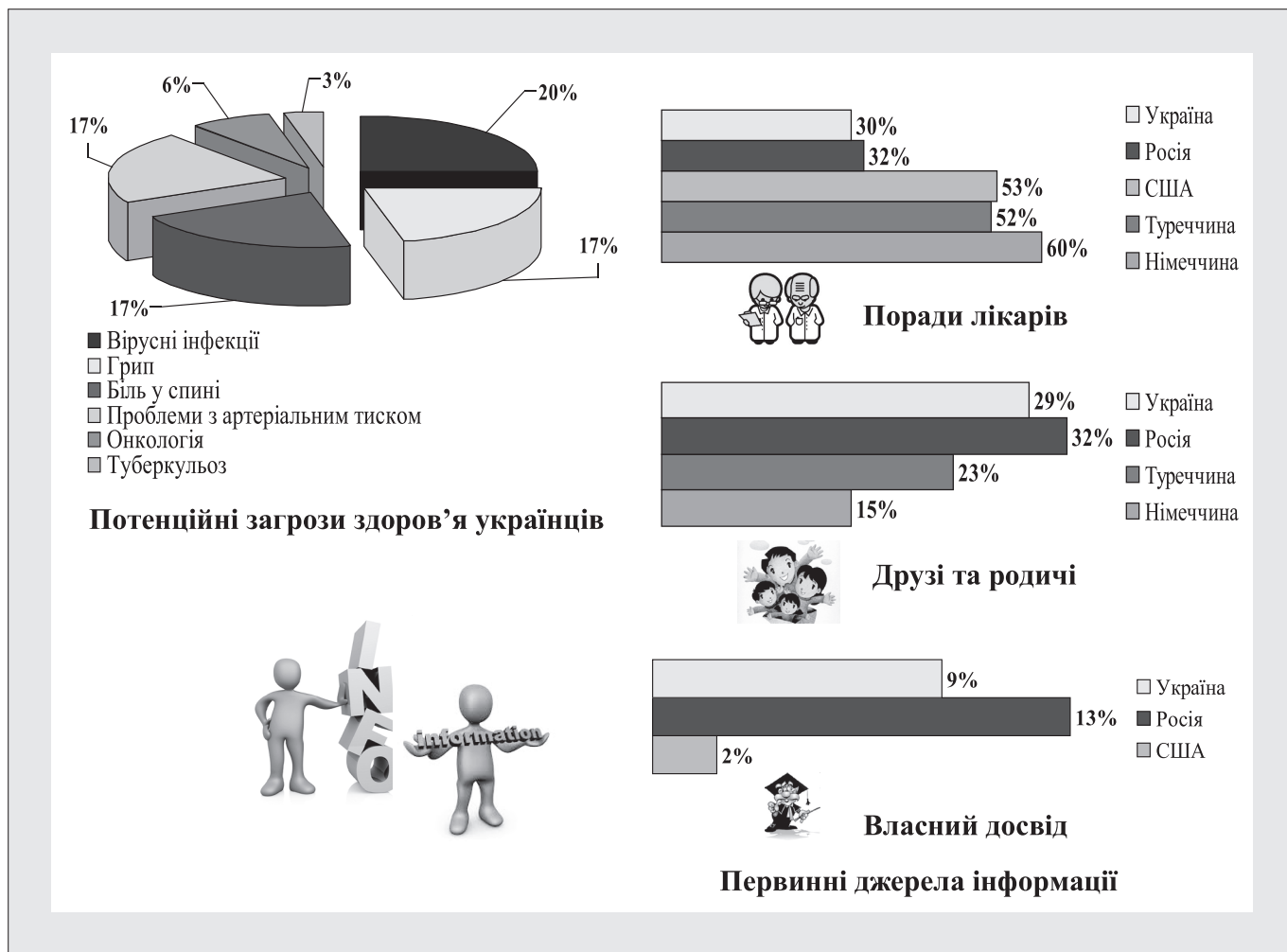

Рис. 1. Інформованість населення про ризики щодо стану власного здоров'я та основні джерела отримання інформації про здоров'я (за результатами соціологічного опитування компанії Philips в Україні спільно з фондом Ріната Ахметова «Розвиток України», 2013 р.)

- проведення санітарно-просвітницької роботи, навчання населення здоровому способу життя, основам надання самопомоги та взаємодопомоги, раннє виявлення та профілактика неінфекційних та соціально небезпечних захворювань, проведення разом із санітарно-епідеміологічною службою заходів масової та індивідуальної профілактики інфекційних захворювань (п. 2.2.9.–2.2.12),
 - взаємодія з дитячими дошкільними закладами, навчальними закладами, соціальними службами, правоохоронними органами, підприємствами, установами та організаціями, засобами масової інформації, громадськими організаціями в інтересах збереження та зміцнення здоров'я населення (п. 2.2.17).
- Проте сьогодні у первинній ланці надання медичної допомоги немає відповідних фахівців, зокрема санологічного напрямку діяльності, які б могли професійно виконувати роботу з гігієнічного виховання прикріпленого населення, а лікувальна функція, яку виконують лікарі загальної практики / сімейні лікарі,

не завжди дає їм змогу повноцінно проводити профілактичну роботу за браком часу.

Згідно з наказом МОЗ України від 05.01.1999 р. № 1 (із змінами, внесеними наказом МОЗ України від 08.12.2000 р. № 326) «Про поліпшення діяльності органів і закладів охорони здоров'я з питань формування здорового способу життя, гігієнічного виховання населення», спеціалізованими профілактичними закладами охорони здоров'я, які призначені забезпечувати організаційно-методичну роботу з проблем гігієнічного виховання та оздоровлення населення немедикаментозними засобами, є центри здоров'я (республіканський, обласний, міський, районний). Метою діяльності центрів здоров'я є підвищення рівня гігієнічної культури населення, залучення його широких верств до процесу зміцнення здоров'я шляхом формування здорового способу життя.

Проте на сьогодні ще не налагоджена система професійного інформаційного забезпечення з питань формування здорового способу життя та гігієнічного

виховання населення, координація якої покладена на центри здоров'я. У зв'язку з відсутністю зворотного зв'язку з населенням щодо ставлення до якості інформації з питань профілактики захворювань, а також через відсутність проведення контент-аналізу інформаційних матеріалів із питань охорони здоров'я функція центрів здоров'я з формування у населення мотивації до здорового способу життя за обсягами, якістю та оперативністю характеру належним чином не виконується.

Відсутність ефективної інформаційно-комунікативної складової у сфері охорони здоров'я, спрямованої на створення єдиного науково обґрунтованого інформаційного простору з питань профілактики та запобігання загостренню найпоширеніших хронічних неінфекційних захворювань, призвела до виникнення комунікаційного вакууму з даного питання та до швидкого його заповнення непрофесійною та однобічною інформацією. Це, своєю чергою, несприятливо, а іноді й шкідливо впливає на формування ставлення населення до власного здоров'я, їх мотивації за контролем перебігу захворювань.

Проведене у квітні 2013 р. серед жителів України вікової групи 15–59 років соціологічне опитування показало, що українці в цілому усвідомлюють особисту відповідальність за власне здоров'я, але з низки причин, у тому числі й через відсутність інформації та системи профілактичних обстежень, схильні вдаватися до самолікування і звертатися до лікарів, коли вже мають проблеми зі здоров'ям [6].

Парадоксальною ситуацією результатів опитування виявилось те, що реальною загрозою для власного здоров'я наші співгромадяни вважають вірусні інфекції та грип. Про серцево-судинні захворювання практично не згадав жоден респондент, а про онкологічні захворювання – лише 6% респондентів. Проте в структурі смертності хвороби системи кровообігу посідають перше рангове місце, а новоутворення є другою причиною смертності в Україні. Незважаючи на те, що в Україні вже 10 років триває епідемія туберкульозу, лише 2,79% українців вважають туберкульоз потенційною загрозою власному здоров'ю.

Насторожує, що українці прислуховуються до порад лікаря так само однаково, як і до думки своїх близьких про здоров'я (відповідно – 30% і 29%). Подібна ситуація спостерігається і в Росії. Водночас, у Туреччині передусім дослухаються до думки лікарів (52%), і тільки 23% запитують поради у друзів. У Німеччині цей розрив ще більший – 60% проти 15%. Це свідчить про недосконалість інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, непрофесійність джерел первинної інформації про здоров'я та лікування.

Проведений ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України» контент-аналіз матеріалів з охорони здоров'я (373 популярні видання та

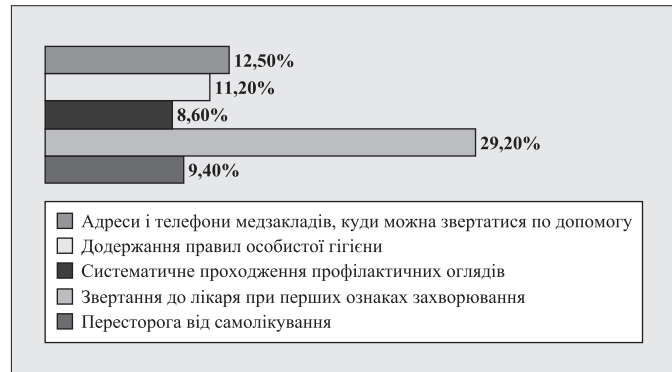

Рис. 2. Характеристика інформаційних рекомендацій, висвітлених у популярних виданнях для населення з охорони здоров'я

285 публікацій для населення з охорони здоров'я) свідчить про недостатнє приділення уваги в популярних виданнях окремим рекомендаціям для населення щодо мотивації до здоров'я, профілактики захворювань і гігієнічного виховання [5].

Враховуючи існуючу ситуацію з необхідності модернізації діяльності центрів здоров'я та оптимізації профілактичного напрямку роботи первинної ланки надання медичної допомоги населенню, основним базисом процесу попередження розвитку найпоширеніших захворювань та забезпечення активного, повноцінного та якісного життя громадян України має стати альянс за участю регіональних центрів здоров'я та мережі первинної ланки надання медичної допомоги населенню. Це дасть змогу створити медичний та комунікативний простір із формування здорового способу життя та профілактики захворювань, діяльність якого буде спрямована на забезпечення системи профілактики і формування здорового способу життя (епідеміологічний моніторинг, інформаційно-комунікаційна кампанія, методологія забезпечення умов для здорового способу життя; визначення рівня здоров'я населення та груп ризику з розвитку хронічних неінфекційних захворювань) і розвиток первинної медико-санітарної допомоги (системи раннього виявлення хронічних неінфекційних захворювань і патологічних станів, диспансерне спостереження за хворими).

Саме така стратегія, основою якої є популяційна стратегія формування здорового способу життя, що базується на підвищенні мотивації до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, запровадженні інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, формуванні донозологічного підходу щодо оцінки стану здоров'я та функціонального стану організму, заходах із раннього виявлення найпоширеніших хронічних неінфекційних захворювань та профілактичної роботи з пацієнтами груп ризику розвитку хвороб або їх загострення, є сучасною, економічно вигідною для держави, про що свідчать рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (табл.).

Таблиця
Основні стратегії профілактики у світі

Стратегія	Внесок у зниження смертності (%)	Питома вага від усіх витрат на охорону здоров'я (%)	Період, за який очікується досягнення ефекту
Популяційна стратегія (формування здорового способу життя)	50	10	через 5–10 років
Стратегія високого ризику (скринінг, диспансеризація)	20	20	через 2–4 роки
Вторинна профілактика (лікування)	30	60	через 3–4 роки

Першим дієвим кроком для переходу хворобоцентричної парадигми у сфері охорони здоров'я в напрямку превентивної медицини є впровадження сучасної інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням щодо підвищення медико-санітарної грамотності. Основною вимогою до якості інформаційного наповнення матеріалів з формування здорового способу життя населення має бути їх науковість і професійне викладення, відповідність сучасним світовим стратегіям.

Висновки

Пріоритетне місце в роботі з формування здорового способу життя та профілактики захворювань посідає компонент комунікації.

Створення єдиного інформаційного простору з питань профілактики найпоширеніших неінфекційних захворювань можливе шляхом модернізації діяльності існуючої мережі центрів здоров'я за напрямком інформаційно-методичного та наукового супроводу проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи

в закладах охорони здоров'я, передусім первинної ланки надання медичної допомоги населенню, та впровадження в діяльність закладів охорони здоров'я первинної ланки надання медичної допомоги населенню індивідуальної інформаційно-роз'яснювальної профілактичної роботи з використанням сучасних технічних рішень.

Профілактичний напрям боротьби з неінфекційними хворобами має базуватися на залученні до комунікаційної кампанії громадських організацій та медичних установ, організації масових скринінгових програм у цільових групах населення, формуванні звички до здорового способу життя і переорієнтації охорони здоров'я на роботу зі здоровими людьми.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності впровадження серед населення різних форм інформаційно-роз'яснювальної роботи на підставі медико-статистичних показників і результатів соціологічного опитування учасників комунікаційних кампаній.

Література

1. *Глобальний план дій з профілактики неінфекційних захворювань та боротьби з ними на 2013–2020 рр.* // Матеріали 66-ї сесії Всесвітньої Асамблеї охорони здоров'я, 2013 [Електронний документ]. – Режим доступу : http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA66/A66_R10-ru.pdf. – Назва з екрана.
2. *Про поліпшення діяльності органів і закладів охорони здоров'я з питань формування здорового способу життя, гігієнічного виховання населення* : наказ МОЗ України від 05.01.1999 р. № 1 (із змінами внесеними наказом МОЗ України № 326 від 08.12.2000 р.) [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. *Примірне положення про центр первинної медичної (медико-санітарної) допомоги* : наказ МОЗ України від 23.02.2012 р. № 131 [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. *Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році* : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – 256 с.
5. *Ринда Ф. П.* Деякі актуальні питання формування здорового способу життя в Україні / Ф. П. Ринда // Україна. Здоров'я нації. – 2013. – № 4 (28). – С. 35–39.
6. *Philips і Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України» з'ясували, як українці оцінюють своє здоров'я* [Електронний документ]. – Режим доступу : http://www.newscenter.philips.com/ua_ru/standard/news/20130730-philips-hc.wpd#. UwSk-OVWr2Y. – Назва з екрана.

Дата надходження рукопису до редакції: 19.02.2014 р.

Приоритетные подходы к профилактике хронических неинфекционных заболеваний

Ю.Б. Яценко

ГУ «Украинский институт стратегических исследований МЗ Украины», г. Киев, Украина

Цель – описать приоритетные направления борьбы с неинфекционными заболеваниями.

Методы: информационно-аналитический, сравнительный и систематический анализ.

Результаты. Решение проблемы хронических неинфекционных заболеваний, причиной которых выступают не только биомедицинские, но и поведенческие, средовые, социальные и экономические факторы, требует, прежде всего, изменение парадигм в системе здравоохранения. Важным в обеспечении перехода болезнecентрической парадигмы в системе здравоохранения к превентивной медицине является современная информационно-разъяснительная работа с населением, повышающая его медико-санитарную грамотность.

Выводы. Профилактика неинфекционных заболеваний должна базироваться на коммуникационных кампаниях с привлечением общественных организаций и немедицинских учреждений, организации массовых скрининговых программ в целевых группах населения, формировании мотивации к здоровому способу жизни и переориентации здравоохранения на работу со здоровыми людьми.

Ключевые слова: хронические неинфекционные заболевания, профилактика, здоровый образ жизни, информационно-разъяснительная работа.

Priority approaches to prevention of chronic non-communicable diseases

Yu. B. Yaschenko

SI «Ukrainian Institute of Strategic Researches Ministry of Health of Ukraine», Kyiv, Ukraine

Purpose – to highlight priority directions of struggle against non-communicable diseases.

Materials and methods. Information-and-analytical, comparative and systematic analysis.

Results. The solution of the problem of chronic non-communicable diseases, which are caused not only biomedical, but also behavioural, environmental, social and economic factors and demands first of all change of paradigms in health care sphere. Effective step for transition of disease centric paradigm in health care toward preventive medicine is introduction of modern information and explanatory work with population on increase of their health literacy.

Conclusions. Preventive direction to struggle against non-communicable diseases should be based on the communication campaign, which should involve civil society organizations and non-medical institutions, organizations, mass screening programs in target population groups, formation of healthy life habits and reorienting health at work with healthy people.

Key words: chronic non-communicable diseases, prevention, healthy life style, information and explanatory work.

Відомості про автора

Яценко Юрій Борисович – д.мед.н., проф., заступник директора з наукової роботи ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»; пров. Волго-Донський, 3, м. Київ, 02099, Україна; служб. тел. +38(044) 576-41-49.